

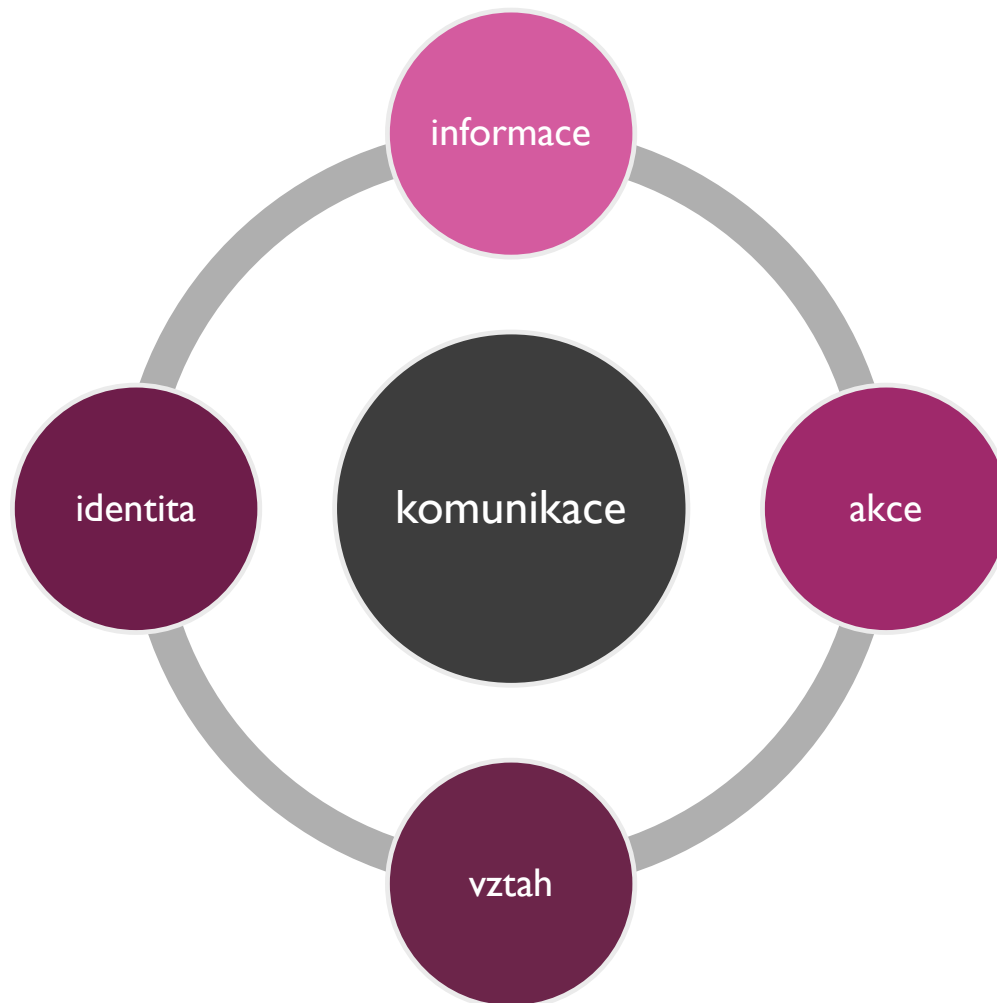

ALTERNATIVNÍ A AUGMENTATIVNÍ KOMUNIKACE

VYMEZENÍ PROBLEMATIKY

SYSTEMATIZACE A CHARAKTERISTIKA SYSTÉMŮ

KOMPLEXNÍ KOMUNIKAČNÍ PROCES

SYSTÉMY AAK

- všechny prostředky, které umožňují komunikovat jinak a lépe než přirozenými prostředky
 - ➔ pokud je jejich funkce *omezena nebo zcela chybí*
- kompenzace anebo nahrazení závažného narušení komunikační schopnosti
- využití v expresivní i receptivní úrovni

SYSTÉMY AAK

- **Potenciál pro další osobní rozvoj klienta**
- psychický
- kognitivní
- sociální
- komunikativní
- doprovázejí vývoj jazyka
- mohou usnadnit přístup ke čtení a psaní
- součást vzdělávání osob se SVP – mají reedukativní význam

VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

- **alternativní komunikace**
- závažné formy narušené komunikační schopnosti
- výrazné narušení verbální komunikace
- náhrada mluvené řeči

VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

- **augmentativní komunikace**
- podpora již existujících komunikačních možností a schopností
- rozšíření na adekvátní úroveň – záleží na potřebách klienta

CÍL AAK

- umožnit jedincům se závažnými poruchami komunikačního procesu aktivní dorozumívání
- zapojení do života společnosti

ZVLÁDNUTÍ KOMUNIKACE POMOCÍ AAK SYSTÉMŮ

ZVLÁDNUTÍ KOMUNIKACE POMOCÍ AAK SYSTÉMŮ

- faktor času – způsob fungování systému x jeho implementace v praktické komunikaci
 - flexibilní komunikace prostřednictvím AAK systému – čas a zkušenost
 - „učíme se cizí jazyk“ x „učíme se ovládat AAK systém“ – reálné interakce
- důležitá role sociálního okolí
- vzdělávání a podpora rodičů, učitelů....

CÍLOVÁ SKUPINA – UŽIVATELÉ AAK

- Variabilita speciálních vzdělávacích potřeb
- Variabilita věkových kategorií
- Variabilita aplikovaných systémů

APLIKACE AAK

- **vrozená narušení komunikačního procesu**
- obtíže vývojového charakteru
- specifika získaných obtíží

APLIKACE AAK

- **získané poruchy a degenerativní onemocnění**
- poškození CNS
- cévní mozkové příhody
- úrazy
- degenerativní onemocnění různého charakteru

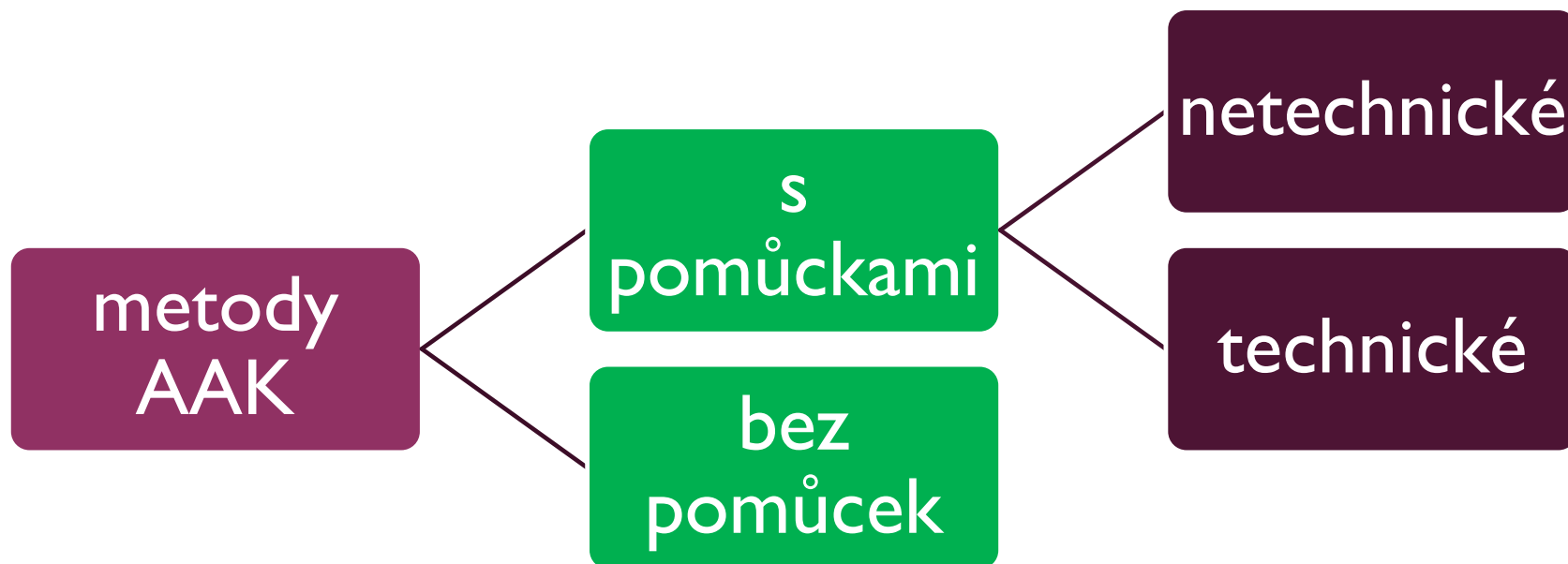
APLIKACE AAK

- **Limity komunikační schopnosti**
- **specifika základních komunikačních mechanismů**
- produkce
 - formální složka
 - obsahová složka
- porozumění

KOMUNIKAČNÍ PAS PRO PŘÍPAD ÚRAZU A NOUZE

- **Seznámení s komunikačními a dalšími potřebami klienta (ukázka je ve studijních materiálech)**
- Osobní údaje
- Způsob komunikace
- Kontakty na příbuzné (včetně vztahu)
- Charakteristika potřeba pomoci a osoby, které nejčastěji pomáhají
- Podávání léků, stravy
- Specifika prožívání a zvládání zátěžových situací atd.

DĚLENÍ METOD AAK

DĚLENÍ METOD AAK

METODY AAK

- **bez pomůcek (unaided)**
- užití prostředků neverbální komunikace
- pohled
- mimika
- gestikulace

- vizuálně-motorické systémy

METODY AAK

- **s pomůckami (aided)**
 - *netechnické (low tech)*
 - předměty, obrázky, fotografie, symboly – piktogramy
 - *technické (high tech)*
 - elektronické komunikační pomůcky a počítače

+ doplňky ke snadnějšímu ovládní počítače

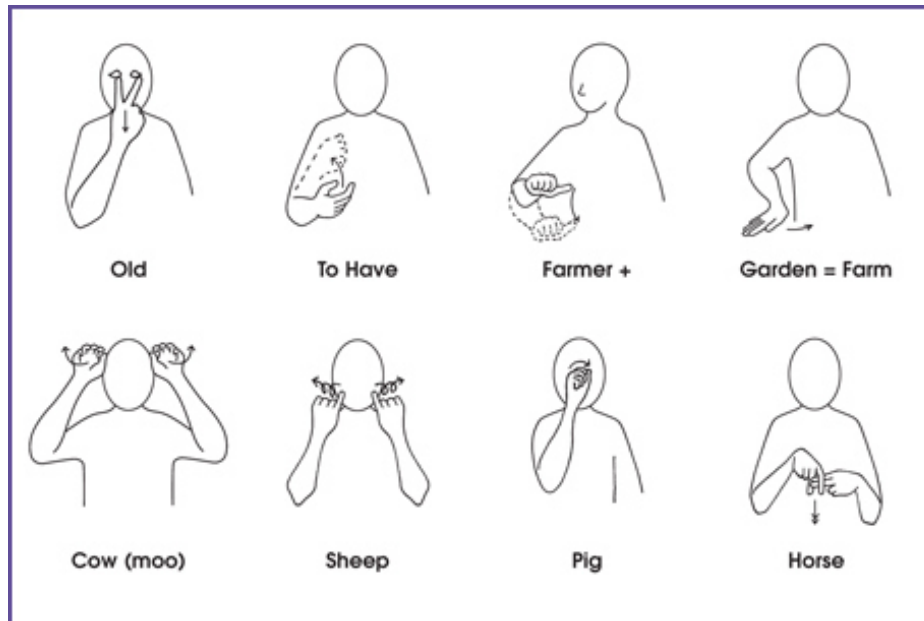
CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH SYSTÉMŮ

I ♥

AAC

AAC = Augmentative and Alternative Communication

SYSTEMY BEZ POMŮCEK – DYNAMICKÉ SYSTEMY

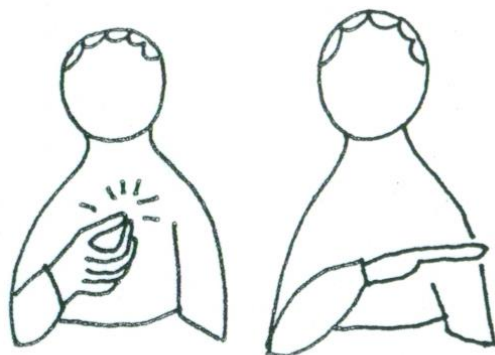
- Vizuálně-motorické systémy

ZNAK DO ŘEČI

- využití řeči těla – přirozených gest a mimiky
- ZDŘ není znakovým jazykem, ale kompenzačním prostředkem
- doplněk hlavně expresivní stránky řeči
- Ikonicitá – vysoká míra vazby na „realitu“
- **Libuše Kubová – Znak do řeči**

ZNAK DO ŘEČI

- Včasný kontakt s řečí těla
- Nižší motorická náročnost
- Úprava projevu ze strany komunikačního partnera
- Ilustrativnost znaku
- Vizualizace sdělení – souhlasný rytmus slova a znaku
- Pozitivní komunikační prostředí

TRIČKO
znak oblečení a náznak
krátkých rukávů

ČEPICE
ruce s pokrčenými prsty
směr od středu hlavy k
uším

KOMUNIKAČNÍ SYSTÉM MAKATON

www.makaton.org

- MArgaret Walker – KAty Johnston – TONy Cornforth
- jazykový program
- **system manuálních znaků a symbolů**
- **aided + unaided**
- využívá se i v kombinaci s mluvenou řečí
- potenciál pro rozvoj čtenářských dovedností

MAKATON

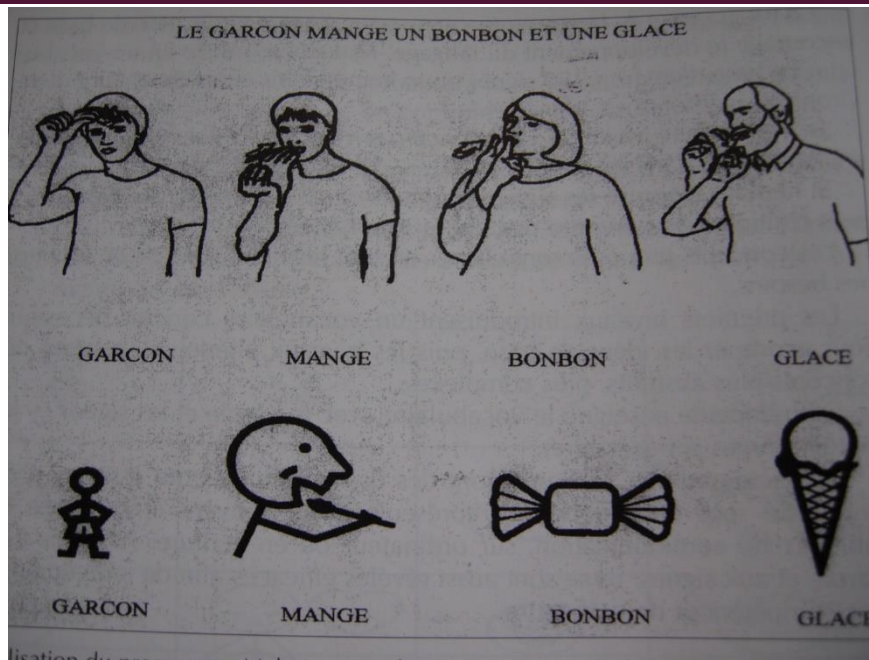
- znakování je doprovázeno mluvenou řečí
- **key-word approach**
- **grammatical translation approach**

- slovník Makatonu obsahuje 450 slov seřazených do 8 stupňů

- 9. stupeň – návrh osobního seznamu slov – individuální potřeby a zájmy

- <http://www.youtube.com/watch?v=WZxpqjCzp8g>

ZNAKY A SYMBOLY MAKATON

→ → →

The children go to school

car

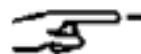
doctor

dog

drink

go

I

monday

money

shoe shop

this

today

tree

we

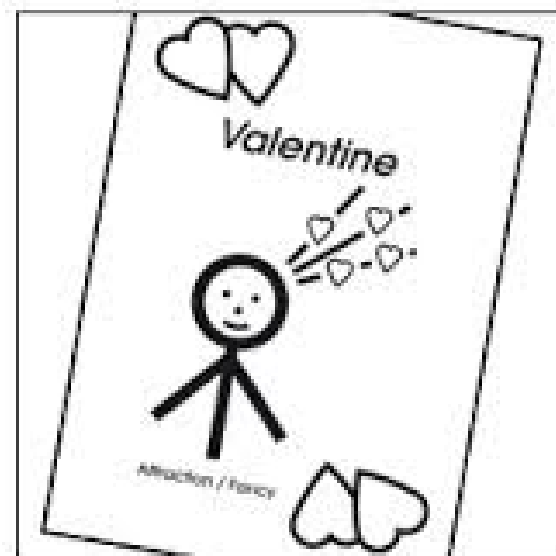
work

work

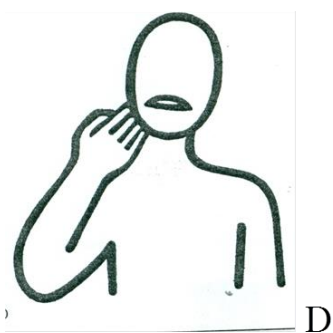
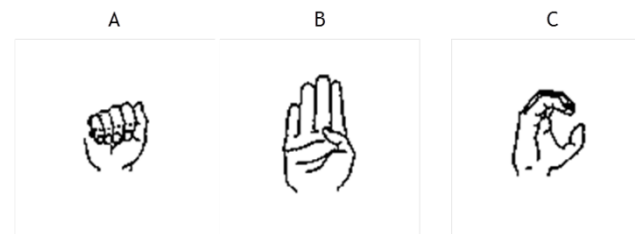
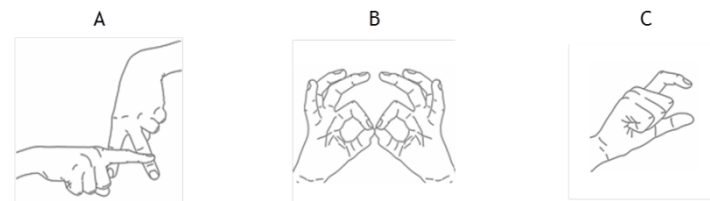

work

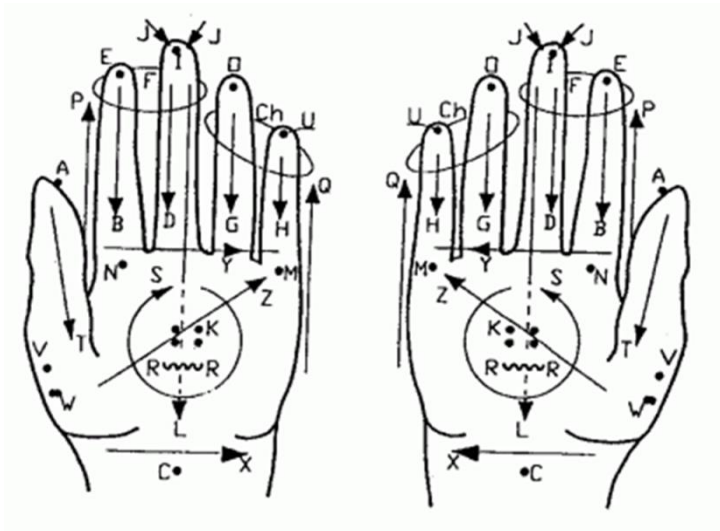
DALŠÍ DYNAMICKÉ SYSTÉMY

- Znakový jazyk
- Prstová abeceda
- Pomocné artikulační znaky

VYBRANÉ SYSTÉMY

- Lormova abeceda

METODA TADOMA + DALŠÍ MOŽNOSTI ROZLOŽENÍ PRSTŮ

CUED SPEECH

- odlišení podobně artikulovaných hlásek
 - osm tvarů ruky – reprezentují souhláskové zvuky
 - šest poloh ruky u obličeje – skupiny samohlásek a dvojhlásek
 - kombinacemi lze převést přesnou výslovnost
-
- <http://www.youtube.com/watch?v=plPw4H-ZsMg>

Consonants

1

/d, p, ʒ/
deep azure

2

/θ, k, v, z/
the caves

3

/r, h, s/
rehearse

4

/b, m, n/
by when

5

/m, f, t/
miffed

6

/w, l, ʃ/
Welsh

7

/θ, g, dʒ/
thug Joe

8

/j, ŋ, tʃ/
young church

Vowels

Monophthongs

Mouth

/i, ɜː, ə/
fir tree

Side

/ʌ, ə, o, ɑ/
Aloha

Chin

/u, ɔ, ε/
too tall

Throat

/ʊ, æ, ɪ/
look at it

Diphthongs

Side-throat

/aɪ, aʊ/
time out

Chin-throat

/ɔɪ, eɪ/
Oy vay!

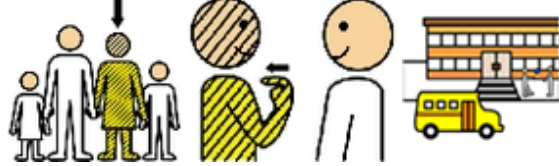

KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY SE SYMBOLY

PIKTOGRAMY

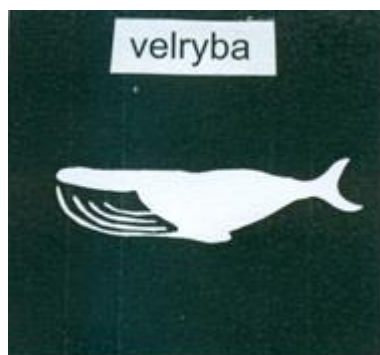
- obvyklá forma předávání instrukcí, příkazů, varování
- usnadnění orientace v nejrůznějších prostředích bez vazby na jazyk
- užití pokud není rozvinuta schopnost číst

- velmi široké využití
- lze využít v kombinaci s mluvenou řečí, manuálními znaky

<p>Symboly PCS</p>	
<p>Symboly Grach-Bailly</p>	
<p>Symboly Pick and Stick</p>	
<p>Symboly Parler Picto</p>	
<p>Symboly Makaton</p>	
<p>Symboly Axelia</p>	
<p>Symboly Sclera</p>	

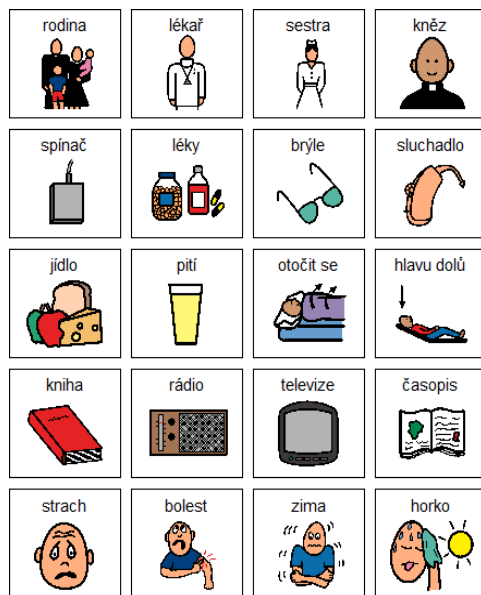
VIZUÁLNÍ PODOBA

- Charakter a velikost obrazového materiálu – postupné úpravy
- Využití nejmenších možných symbolů – rozsah slovní zásoby
- Motorické možnosti klienta
- Percepční možnosti klienta

PRÁCE SE SLOVNÍ ZÁSOBOU

- Odlišnosti slovní zásoby dle prostředí, věku a pohlaví
- Propojení slovní zásoby a komunikační efektivity uživatele
- Schooltalk
- Hometalk

KOMUNIKAČNÍ DENÍK

- Schematický
- Taxonomický
- Sémanticko-syntaktický
- Abecední
- Dle frekvence užívaných pojmů

- Barevné odlišení

KOMUNIKAČNÍ DENÍK S TAXONOMICKÝM USPOŘÁDÁNÍM (PRINCIP NADŘAZENÝCH A PODŘAZENÝCH POJMŮ)

Tzv. jádrová slovní zásoba, s níž tvoříme slovní spojení, věty...slouží k propojení pojmů ve sdělení

Vyznačení kategorií („nadřazených pojmů“) pro snazší orientaci a otáčení listů

Komunikace se symboly se využívá u klientů všech věkových kategorií

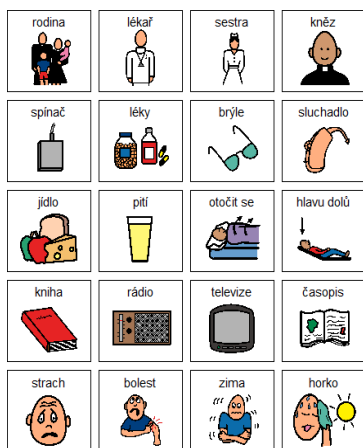

Počet symbolů na straně jejich rozložení je individuální

Práce se slovní zásobou

- ▶ Odlišnosti slovní zásoby dle prostředí, věku a pohlaví
- ▶ Propojení slovní zásoby a komunikačních potřeb i efektivity
- ▶ Schooltalk
- ▶ Hometalk

KOMUNIKAČNÍ TABULKY

- Patří mezi nejčastěji využívané komunikační pomůcky
- Reálné předměty
- Obrázky
- Piktogramy
- Symboly
- Písmena
- Slova a věty

YES	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	NO
I'll spell it out	Q	W	E	R	T	Y	U	I	O	P	I don't know
Please, I need...	A	S	D	F	G	H	J	K	L	That's not right, I'll start again	
space 	Z	X	C	V	B	N	M	?	OK, thanks		

PAIN CHART

itches	how am I doing?	what day /time?	what is happening?	when is tube coming out?
stings	IV	remove restraints	exercise	massage
hurts/aches	leave me alone	don't leave	come back later	prayer
burns	bathroom	cool cloth	pillow	glasses
can't move /numb	wash face	shampoo	blanket	socks
		bath	comb/brush	teeth brushed

I AM

short of breath	in pain	choking	feeling sick
hungry/thirsty	cold/hot	tired	dizzy
angry	afraid	frustrated	sad

I WANT

to be suctioned	lip moistened	water	to be comforted	to sleep
tv/video/dvd	call light /remote	it quiet	lights off/on	to go home
to sit up	to lie down	to turn left/right	head of bed up/down	get out of bed

I WANT TO SEE

doctor	nurse	family	chaplain
--------	-------	--------	----------

A	B	C	D	E	F	G	H	I	1	2	3	Thank You	
J	K	L	M	N	O	P	Q	R	4	5	6		I Love You
S	T	U	V	W	X	Y	Z	.	7	8	9		
'	?	!	SPACE						+	0	-		

no	yes	STOP	pen/paper
----	-----	------	-----------

For infection control purposes, please do not reuse this board between patients.

EZ PICTURE BOARD BY VIGATAK

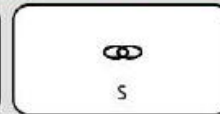
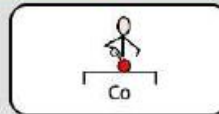
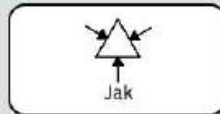
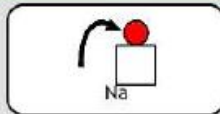
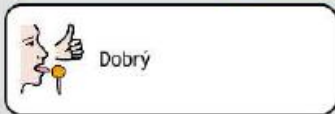
AN INNOVATION IN PATIENT COMMUNICATION

Hotovo

Dobry večer jak se máš?

ě

š

č

ř

ž

ý

á

í

é

q

w

e

r

t

z

u

i

o

p

ú

a

s

d

f

g

h

j

k

l

ů

!

Shift

y

x

c

v

b

n

m

?

123

,

mezera

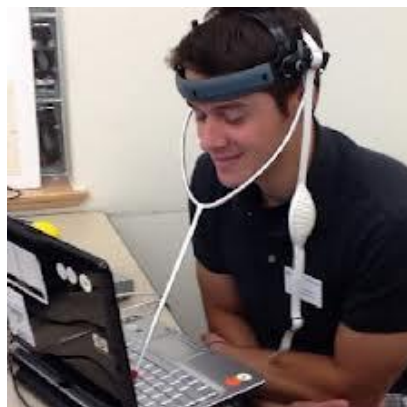
'

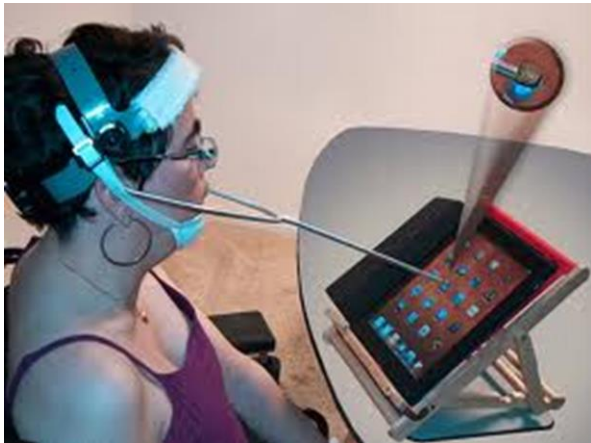
SPECIFICKÉ TECHNIKY UKAZOVÁNÍ

- Prstem
- Nosem
- Bradou
- Pěstí
- Nohou
- Ukazovátka – hlavové, ústní
- Laserový pointer

HLAVOVÉ UKAZOVÁTKO

UKAZOVÁTKO PRO OVLÁDÁNÍ IPADU (VLEVO), LASEROVÉ UKAZOVÁTKO (VPRAVO)

DALŠÍ MOŽNOSTI VYUŽITÍ SYMBOLŮ A PÍSMEN V KOMUNIKACI

ETRAN – N

- náhradní komunikační pomůcka pro nemluvící osoby, které nemohou ukazovat jinou částí těla, pouze očima

MEGABEE – PRINCIP KOMUNIKACE APLIKOVANÝ V ETRAN-N – V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ

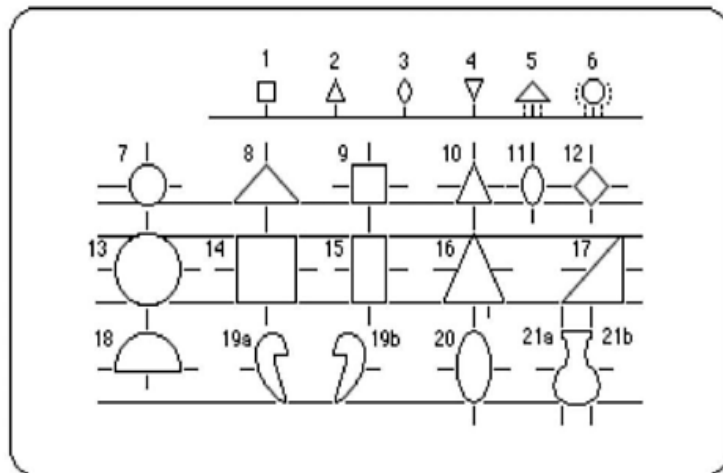

- http://www.megabee.net/megabee_simulation.html

BLISS SYSTÉM

- využívá se u jedinců s centrálními poruchami motoriky a současně s poruchami KS v expresivní složce jazyka
- ze 26 prvků bylo původně vytvořeno 1400 symbolů, dnes se užívá 2300 symbolů
- logická vazba v tvorbě symbolů
- individuální komunikační tabulky
- objem slovníku je individuální
- *Blisswrite software, Blissvox, Bliss for windows*
- *V našich podmínkách se neužívá, ale je velice zajímavý!!!*

PRVKY UŽÍVANÉ K TVORBĚ SYMBOLŮ

Číslice

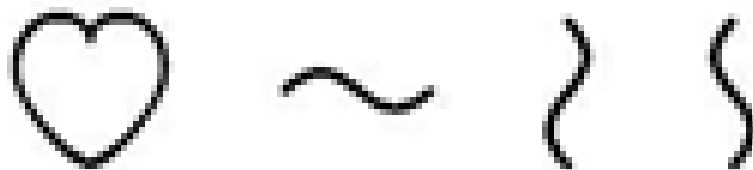
Interpunkční znaménka . , ? !

Šipky

Ukazatele

DOPLŇKOVÉ TVARY

SOCIÁLNÍ ČTENÍ

- podpůrná a motivační metoda
- rozvoj rozumových schopností
- orientační dovednosti
- zlepšení sociální komunikace
- navození globálního čtení

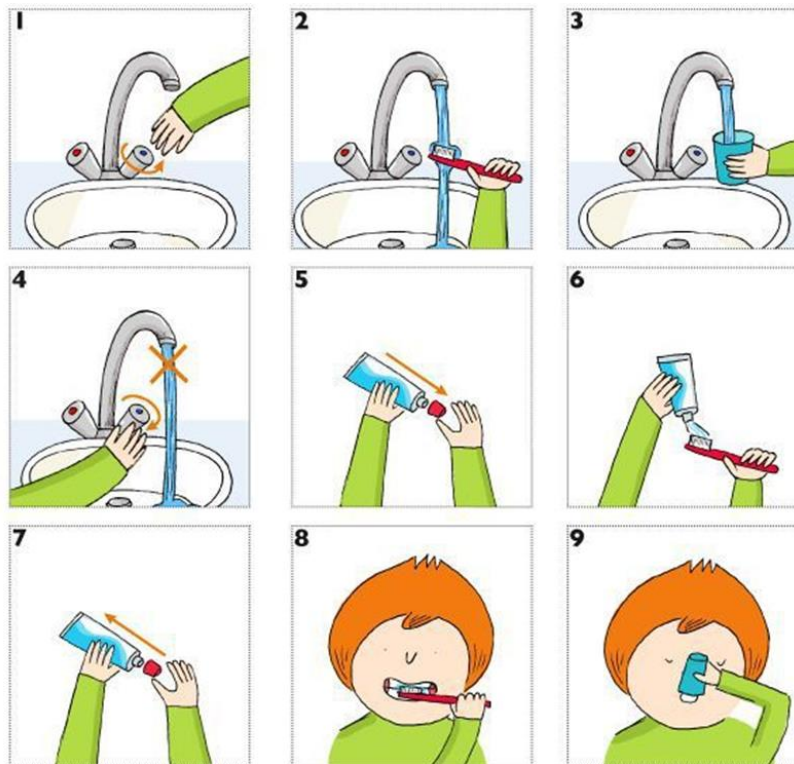
SLOŽKY

- fotografie a obrázky
- piktogramy
- slova a skupiny slov

- praktická funkčnost
- poznávání obalů zboží
- pracovní postupy
- přehled o časových představách
- přehled informačních piktogramů

PŘÍKLADY VYUŽITÍ

FORMA

- **Předmětová**
- vhodná k samoobslužným činnostem
- jednoduché pracovní činnosti – prostírání, hygiena..

- **Obrazová**
- fotografie, barevné a černobílé obrázky
- piktogramy a další grafické symboly

DOPORUČENÍ

- rozpracování aktivity na jednotlivé kroky
- včetně přípravné fáze
- analytický proces – snaha rozpracovat danou činnost do maximálního počtu kroků
- tvorba univerzálního schématu
- individuální počet fází

VOKS – VÝMĚNNÝ OBRÁZKOVÝ KOMUNIKAČNÍ SYSTÉM

- **cíl systému**
- rychlé nabytí funkčních komunikačních dovedností
- rozvoj komunikační flexibility a samostatnosti
- široká cílová skupina uživatelů
- věkové kategorie bez omezení

PŘEDPOKLADY PRO ZVLÁDNUTÍ VOKS

- orientace v běžném prostředí – diferenciaci reálných předmětů
- účel předmětů

BAREVNÉ ROZLIŠENÍ KOMUNIKAČNÍCH TABULEK

- **oranžová**
- podstatná jména
- **žlutá**
- osoby, včetně osobních zájmen
- **zelená**
- slovesa
- **modrá**
- rozvíjející slova – přídavná jména, příslovce

BAREVNÉ ROZLIŠENÍ

- **bílá**
- různé – spojky, předložky, časové pojmy, barvy, písmena, čísla a další abstraktní pojmy
- **červená**
- tázací zájmena a frekventovaná slova – ANO, NE, NENÍ, V POŘÁDKU

BAREVNÉ ROZLIŠENÍ

- **šedá**
- větný proužek
- **hnědá**
- nosná slovní spojení – slovesa – já chci, já vidím, já mám
- **fialová**
- sociální výrazy – slang, specifické výrazy

STRUKTURA VÝUKY

- 7 výukových lekcí + doplňkové lekce
- postupně rozvíjena dovednost výměny obrázku za věc (lekce 1) až po spontánní komentování (lekce 7)
- využívané symboly jsou uspořádány do komunikačního deníku, pro snazší orientaci uživatele jsou rozděleny do kategorií na barevně odlišených stranách
- v rámci komunikační výměny je využíván větný proužek

TECHNICKÉ POMŮCKY

TECHNICKÉ POMŮCKY

- Výběr a nácvik užívání
- finanční náročnost
- hrazení zdravotní pojišťovnou
- rozbití pomůcky
- znalost technických parametrů
- lokalizace na český jazyk

KOMUNIKÁTORY

- komunikační pomůcky s **hlasovým výstupem**, které umožňují zaznamenat a opakovaně přehrát jednoduchou frází, zprávu nebo slovo
- digitalizovaná řeč
- syntetická řeč

DĚLENÍ KOMUNIKÁTORŮ

- jednovzkazové
- vícevzkazové
- sekvenční
- Přehled technických pomůcek naleznete v samostatných souborech
- <https://www.petit-os.cz/index.php/ukt-tablety>

POMŮCKY K USNADNĚNÍ OVLÁDÁNÍ POČÍTAČE

- Speciální myši - <https://www.petit-os.cz/index.php/mysi-ovladane-rukou>
 - <https://www.petit-os.cz/index.php/mysi-neovladane-rukama>
- Speciální klávesnice <https://www.petit-os.cz/index.php/klavesnice/klavesnice>
- Spínače - <https://www.petit-os.cz/index.php/spinace>

ZDROJE

- Bočková, B. (2015). Vybrané kapitoly z alternativní a augmentativní komunikace. Brno: Masarykova univerzita – jedná se o text dostupný v elektronické podobě – odkaz naleznete v samostatném souboru.
- Knapcová, M. (2018). Komunikační systém – VOKS. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků
- Kubová, L. (1997). Piktogramy – metodická příručka. Praha: Tech-Market.
- Kubová, L. (2011). Řeč obrázků. Praha: Parta.
- Kubová, L., Pavelová Z., & Rádková, I. (1999). Znak do řeči. Praha, Tech-market.
- Kubová, L., Škaloudová R. (2012). Řeč rukou, komunikační systém tvořený znaky – Znak do řeči. Praha: Parta.
- Janovcová, Z. (2010). Alternativní a augmentativní komunikace. Brno, MU.